

AZ OKTATÁS ÉS SZÁRMAZÁS VIZSGÁLATA A MÁV TISZTKÉPZŐ TANFOLYAMÁN 1887–1890 KÖZÖTT

CSERHÁTI KATALIN

A MÁV oktatástörténetével kapcsolatban már a századforduló időszakától kezdve jelentek meg fontos munkák. Szigeti János: A magyar vasutak képzési és minősítési feltételei (1910), Sági Ernő Miklós: A magyar vasutas képzettsége (1931), Udvarhelyi Dénes – Pallaga Pál: A vasúti tisztképzés története (1962), Keszei István: A vasúti szakoktatás története 1871–1945-ig (Bölcsészdoktori értekezés, 1970.), et cetera.

Jelen dolgozatunkban a Vasúti Tisztképző Tanfolyam intézményét és hallgatóinak oktatását, szakképzettségét, vasúti önrekrutációt mint társadalomtörténeti jelenséget fogjuk vizsgálni. A kutatás alapját a Magyar Nemzeti Levéltár állományában megtalálható, Z1666 Közlekedési Tanintézet Vasúti Tisztképző jegyzőkönyvek és anyakönyvek néven kutatható iratanyag jelenti. A Tanfolyam Igazgatási Ügyrendjének 9–12. §-a tartalmazta a hallgatók beiktatásával kapcsolatos teendőket, eszerint a leendő hallgatóknak származási ívet kellett saját kezűleg kitölteniük,¹ a felvételhez megkövetelt okmányokkal együtt a kitöltött íveket az igazgató rendelkezésére kellett bocsátani július 15. és augusztus 15. közötti időszakban, aki – a miniszteri tanácsos láttamozása után – elhelyezte az íveket a hallgatókról vezetett anyakönyvekbe.² Az anyakönyvekben megtalálható származási ívek tartalmazták a hallgató és gyámja nevét, a gyám foglalkozását, munkavégzésének helyét, a hallgató születési helyét – vármegyével együtt –, annak időpontját, vallását, anya- és egyéb nyelvismeretét, az érettségi bizonyítvány kiállításának intézményét, annak elhelyezkedését, az érettségi időpontját, a hallgató budapesti lakhelyét, (kivételes esetben akár a lakhelyét is), illetve a jegyzetben a hallgatókra vonatkozó fontos információkat jegyezte be a tanfolyam igazgatója.³ Az iratanyag által tartalmazott információkat Microsoft Excel táblázatkezelő-programban rendszereztük, szűréseket végeztünk, illetve a statisztikai adatokat az SPSS

¹ A vasúti tisztképzés száz éve 1887–1987. Szerk.: Czére Béla. Bp. 1987. 76.

² MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 07. 08.

³ Magyarországi Rendeletek Tára 1887. 44627. számú rendelet Igazgatási ügyrend a Vasúti Tisztképző Tanfolyam számára. 1. számú melléklet. – <http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28vas%FAti%20tisztk%E9p-z%u0151%29&s=SORT&m=18&a=rec> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 26.)

statistikai elemzőprogram segítségével vizsgáltuk, állapítottuk meg. Az információk segítségével, írásunkban az 1887–1890 tanév között végzett évfolyamok hallgatóinak társadalmi összetételén belül, az oktatás, vallás, ahol lehetséges az önrekrutáció jelenségeit vizsgáljuk majd meg.

A Vasúti Tisztképző Tanfolyam megszervezése, működése

A vasút hálózatának növekedésével egyre nagyobb igény mutatkozott a végrehajtó szolgálatot végző alkalmazottak magasabb szintű iskolázottságára. (Ekkor a MÁV még nem rendelkezett felsőfokú oktatási intézménnyel.) Eredményképpen szerveződött meg az 1870. évi 5865. számú 2323. VI. körözüvény által a gyakornokok kiképzése, amelynek előnye a gyakorlatban szerzett tapasztalati tudás lett volna. A kezdeményezés azonban sikertelen maradt az állomásfőnökök közönyössége miatt. A MÁV a felmerülő problémát az intézményesítés révén próbálta megoldani, 1871. évben a Budapesti Kereskedelmi Akadémia épületében kezdetét vette a tisztképzés. A megszűnő miniszteri támogatás azonban az intézmény hanyatlásához vezetett, az egyre kisebb hallgatói létszám és az 1873. évi válság ideiglenesen véget vetett a vasúti tisztképzésnek.⁴

Baross Gábor közlekedési államtitkárként – Tisza Kálmán felkérésére – 1883-tól, közmunka- és közlekedésügyi miniszterként 1886. december 29. és 1889. június 15. között, majd 1892. május 8-ig kereskedelmi miniszterként jelentős befolyást gyakorolt a vasúti ügyek átalakítására: államosítás, hálózatfejlesztés, vagon- és mozdonypark korszerűsítése, zónatarifa-rendszer.⁵ A király 1885. évi január 25-én kelt legfőbb elhatározása alapján szeptember elsejétől meg kellett szervezni a tisztképző tanfolyamot.⁶ Az államosítás révén a vállalat 9,7 millió forint tiszta jövedelemre tett szert, a tőkeakkumuláció révén lehetővé vált – fő- és szakiskola hiányában – a tisztképző tanfolyam újjászervezése, 1887. július 15. és 1887. augusztus 15. között megtörtént a beiratkozás lebonyolítása, 1887. szeptember har-

---

⁴ A vasúti tisztképzés. i. m. 17–33.

⁵ Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990. Szerk.: Kenyeres Ágnes – <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>. (Utolsó letöltés: 2014. 05. 26.), illetve *Majdán János: Modernizáció – vasút – társadalom. Tanulmányok a vasútépítések hatásáról a XIX–XX. században.* Pécs. 2001. 101.

⁶ MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 07. 14. 28. szám. 180

madikán vette hivatalosan kezdetét az oktatás.⁷ A tanfolyam célját és feladatát többek között a Magyar Királyi Államvasutak Vasúti és Közlekedési Közlönyben is leközölték: az 1887. évi szabályzat 1. §. „az egyéneknek elméleti kiképzése, kik vasuti vállalatoknál a forgalmi és kereskedelem szolgálatban, mint hivatalnokok alkalmazást kívánnak nyerni.”⁸ A szaktisztviselők utánpótlásának biztosítása azonban nem követte az osztrák, illetve a német példát.⁹ A tanfolyam elvégzésének további ösztönző ereje, hogy teljesítésével rövid idő alatt biztos megélhetésű állás/hivatás volt elérhető a vasutaknál, innen kerültek ki a későbbi vasúti igazgatók, illetve főnökök.¹⁰ Magyarország Ausztriával, Oroszországgal és Svájjal egyetemben felsőfokú intézményt szervezett a magasabb hivatásokhoz szükséges szaktudás megszervezéséhez, melyet a bécsi Eisenbahnzeitung (1894. évi 46. szám), berlini Deutsche Verkehrsmittelzeitung (1894. évi 52. száma) is követendő példának nevezett.¹¹

A tanfolyam utáni képesítő vizsga letételéről és a gyakorlati idő végzéséről külön szabályzat íródott. Az 1887., illetve 1896. évi szabályzat¹² szerint: a hallgatók tíz hónapon keresztül vettek részt a tanfolyamon, melynek keretében elméleti és gyakorlati oktatásban is részesültek. A tanfolyam befejeztével a végzett hallgató bizonyítványt kapott, mely lehetővé tette a gyakorlati ismeretek megszerzését biztosító, három hónapos próbaszolgálat elvégzését. A képesítő vizsga letételével bármelyik vasúti vállalatnál lehetőség nyílt az elhelyezkedésre, a hivatalnoki beosztás betöltésére.¹³

---

⁷ A tisztképző tanfolyam ideiglenes tantervét, a tervezett órák részletes ismertetését március 31-én erősítette meg Baross közmunka- és közlekedésügyi miniszter. – Magyarországi rendeletek tára 1887. A közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister által 13.371. szám alatt megerősített ideiglenes tanterv a vasúti tisztképző tanfolyam számára. 1275–1282. <http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=BKM-K%3D%28vas%FAti%20tisztk%E9pz%u0151%29&s=SORT&m=17&a=rec>. (Utolsó letöltés: 2014.05.26.)

⁸ Vasúti és Közlekedési Közlöny. 1887. évfolyam. 132.

⁹ A vasúti tisztképzés i. m. 47–70.

¹⁰ A vasúti tisztképzés i. m. 33–41.

¹¹ A vasúti tisztképzés i. m. 91–93.

¹² 62206/896. Szabályzat a vasúti tisztképző tanfolyamon tartandó képesítő vizsgákról. – 1896. 10. 17. MÁV Központi Irattár. Jelzet nélküli irat.

¹³ A vasúti tisztképzés i. m. 65.

A tanfolyam és alkalmazás felvételi kritériumai és a hallgatók iskolai végzettsége

A leendő hallgató felvételi szándékát úgy jelezhetette, hogy 1887. július 15. és augusztus 15. között megjelent az Igazgatóság VII. kerületi Király utca 69. szám alatti székhelyén, a szükséges okmányokkal, ahol beadvánnyal bizonyította tanulási szándékát.¹⁴

A Vasúti Tisztképző Tanfolyam szabályzatának 8. §-a három kategóriába sorolja a leendő hallgatókat: nyilvános rendes, magántanuló,¹⁵ nyilvános rendkívüli hallgató.¹⁶ A nyilvános rendes hallgató státuszúak azok lehettek, kik valamely vasúti társaságnál teljesítettek szolgálatot, a vasúttársaság ajánlotta fel felvétélüket a tanfolyamra, illetve olyan egyének is bekerülhettek a hallgatók közé, akik önként beiratkoztak, ennek következtében előfordulhat, hogy nem álltak semelyik vasúttársaság alkalmazásában.¹⁷ Számukra kötelező volt az előadások egész éven át történő látogatása. A magántanulók tényleges vasúti szolgálatban álltak valamelyik vasúti vállalatnál, üzletgyakornoki vagy díjnoki beosztásban,¹⁸ a tanfolyam tárgyaiból záróvizsgára jelentkeztek.¹⁹ A harmadik kategóriába a nyilvános rendkívüli hallgatók tartoztak, a magántanulókhöz hasonlóan őket is tényleges vasúti szolgálatban alkalmazták, azonban vizsgakötelezettségük nem volt, mivel csak ismereteik gyarapítása végett látogatták a tanfolyam általuk kiválasztott előadásait. Különbség továbbá, hogy a tanfolyam végeztével képesítő vizsgabizonyítvány he-

¹⁴ MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 07. 08.

¹⁵ Olyan hallgatók, akik valamelyik vasútnál már szolgálatot teljesítettek a tanfolyam végzése közben. Beosztásuk üzletgyakornok, hivatalnoki képesítéssel bíró díjnok, altiszt, munkavégzésük helye vidéken volt. Szolgálati úton jelentkezhettek a tanfolyamra, melynek ideje alatt beosztási helyükön maradhettek. – MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 10. 26. 277.

¹⁶ Magyarországi Rendeletek Tára 1887. 8050. szám alatt helybenhagyott jegyzőkönyv 1261.p. – <http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=BKMK%3D%-28tisztk%E9pz%u0151%29&s=SORT&m=22&a=rec> – (Utolsó letöltés: 2014. 05. 25.)

¹⁷ Erre vonatkozólag a szakirodalomban nem találtam pontos információkat. A felmerülő kérdés tisztázásában segítséget jelenthetnek - ha fennmaradtak- a szolgálati táblázatok, melynek kitöltése minden vasúti alkalmazottra nézve kötelező volt. Lásd: MÁV Hivatalos Lapja. 1888. évfolyam. 244–245.

¹⁸ Mind a két beosztás a szolgálati kategóriába tartozott, azaz fizetésük 420-700 forint, amihez hozzájárult a lakbérpótlék (Budapesten 360-, vidéken 240 forint). – *Majdán János*: Bérek és dolgozói juttatások a magyarországi vasúttársaságoknál az 1904. évi első vasúti sztrájk előtt. Korall 52. 2013. 83.

¹⁹ A magántanulók beosztási helyükön maradhettek, csak vizsgázni utaztak Budapestre. – MÁV Hivatalos Lapja. 41. 1887. évfolyam. 277.

lyett látogatási bizonyítványt szereztek. A 292 hallgató közül 228 volt nyilvános, rendes hallgató 78%, magántanulók 20%, rendkívüli hallgatók aránya 2% volt.

A 8. § továbbá rögzítette a felvételi kritériumokat, melyeknek meg kellett felelnie a leendő nyilvános, rendes hallgatóknak, illetve magántanulóknak:²⁰

1. 18. életév betöltése,
2. testi alkalmasság, melyet valamely vasúti vállalat orvosának bizonyítványával kellett igazolni,
3. vasúti hivatalnokokra előírt iskolai végzettség,
4. felvételi vizsgán való megfelelés (amennyiben nem nyernek felmentést a vizsga alól).

Ha összehasonlítjuk az 1887. évi 6830. szám alatt kiadott szolgálati rendtartást a Magyar Királyi Államvasúti alkalmazottak számára kiadott rendelettel, akkor a rendeletben a 6. §-a rögzíti az alkalmazás kritériumait:²¹

1. magyar honpolgárság, a magyar nyelv tökéletes ismerete,
2. 18. életév betöltése, de nem lehet 35. életévnél idősebb,
3. tényleges katonai szolgálat teljesítése vagy az alól való mentesség,
4. ép, egészséges testalkat,
5. erkölcsileg feddhetetlen előélet,
6. rendezett vagyoni háttér,

az elvárt szellemi képességgel, előkészültséggel való rendelkezés.²²

Megállapíthatjuk, az alkalmazáshoz szigorúbb feltételek teljesítése volt meghatározva, mint a tisztképző tanfolyam szabályzatában.²³ Ugyan a tanfolyam felvételi kritériumai között nincsen megemlítve a magyar nyelvtudás, azonban a 6. §-ban rögzítették, az oktatás nyelve a magyar és a vizsgákat is csak magyarul tehették

---

²⁰Magyarországi Rendeleték Tára 1887. 1261–1262., illetve Vasúti és Közlekedési Közlöny. 1887. évfolyam. 132.

²¹Magyarországi Rendeleték Tára 1887. 6830. szám alatt kiadott szolgálati rendtartás a m. kir. államvasuti alkalmazottak számára. 355. – <http://www3.arcanum.hu/rendtar/a090217.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1887&pg=447&l=hun> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 27.)

²²Lásd: Magyarországi Rendeleték Tára 1887. 6830. szám alatt kiadott szolgálati rendtartás a m. kir. államvasuti alkalmazottak számára. 8. §. 355–360.

²³A leendő alkalmazottak felvételi kritériumai, az 1884. évi szolgálati rendtartás előírásaihoz képest, a katonai szolgálatnak való elégtétel vizsgálatával bővültek. 1884. évi 21952. számú Szolgálati rendtartás a m. kir. államvasúti alkalmazottak számára – Magyar Rendeleték Tára 1884. 810.

le.²⁴ A tanfolyam elvégzése után a MÁV-nál való alkalmazáshoz is elengedhetetlen feltétel volt.²⁵

A szolgálati rendtartás nem állapította meg pontosan a szükséges iskolai végzettséget,²⁶ hiszen a rendtartás a teljes alkalmazotti körre kiterjedt, az eltérő beosztások, rangok eléréséhez eltérő iskolai végzettséget követelt meg a vasúttársaság. A vasúti szolgálati alkalmazáshoz a középfokú végzettség volt a legmegfelelőbb Szigeti János szerint. A felsőfokú végzettségűek jogi vagy mérnöki végzettséggel rendelkeztek. A jogi végzettséggel rendelkezők a Vezérigazgatóság jogi osztályán vagy az üzletvezetőségek titkársági ügyosztályán helyezkedtek el. A középfokú végzettséggel rendelkezők számára azonban lehetőség nyílt a tisztképző tanfolyam teljesítésére, amelyet gyakorlati oktatás előzött meg díjnoki minőségben.²⁷

Szigeti János tehát a középfokú iskolai végzettség preferenciáját említi munkájában, de mennyire igaz a tisztképző tanfolyam hallgatóira ez a tendencia, ismerve a fentebbiekben említett követelményeket? A MÁV Hivatalos Lapjának 1887. évi július 14-i száma közli a tanfolyam által elvárt elméleti végzettséget: főgimnáziumi/főreáltanodai, kereskedelmi akadémia, középkereskedelmi, katonai intézetek, budapesti állami közép-ipartanoda, kassai gépészeti ipartanoda, hat polgári vagy ezekkel egyenértékű iskola. A hadseregnél, honvédségnél tisztvi vizsgát tett, illetve tökéletes magyar nyelvtudással rendelkező egyének a fentebbi iskolai vég-

---

²⁴ Magyarországi Rendeletek Tára 1887. 1260., illetve Vasúti és Közlekedési Közlöny. 1887. évfolyam 132.

²⁵ Új szolgálati rendtartás az 1887. évi után, csak 1907-ben módosult, az 1907. évi XLIX. törvénycikk alapján. – <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6988> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 28.) 1914-re a vasúti szolgálati rendtartás törvényi szintre emelkedve, precízen meghatározta az alkalmazás feltételeit, köztük a képesítés kérdését is. A feltételek közül megszűnt a katonaságnak való tényleges elégtétel vagy mentesség kritériuma. 1914. évi XVII. törvénycikk – <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=7273> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 28.)

²⁶ Ellentétben például a köztisztviselőkre vonatkozó 1883. évi 1. törvénycikk 2-22-ig terjedő paragrafusával, amelyben pontosan meghatározták az egyes munkakörök betöltéséhez elvárt iskolai végzettséget. – <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6079> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 29.)

²⁷ *Szigeti János: A vasúti alkalmazottak elméleti és gyakorlati kiképzése. I. sorozat. 34. könyv.* In: Közlekedési Szakkönyvtár. Szerk. Képešy Árpád. Bp. 1910. 63–64.

zettségükkel elsőbbséget élveztek a felvételnél, a felvételi vizsga²⁸ alól menteséget nyertek. Másodszorban veszik figyelembe a felvételnél a gimnáziumi vagy főreáliskolai hat osztállyal, budapesti közép-ipartanodai két évfolyammal, négy polgárral vagy két év tanítóképzői iskolai végzettséggel rendelkezőket. Számukra a felvételi vizsgáért folyamodványt kellett a közmunka- és közlekedésügyi miniszterhez írni.²⁹

Milyen mértékben felelt meg az alkalmazottak iskolai végzettsége a tisztképző tanfolyam kritériumainak? Pukánszky Béla–Németh András Neveléstörténet című munkája alapján három kategóriába soroltuk az iskolatípusokat: alapfokú iskola: polgári, középfokú: gimnázium, reáliskola, líceum, kereskedelmi, középiskola, felsőfokú: akadémia, tanoda, hadapród-iskolák.³⁰ A 292 fő hallgató közül (figyelmen kívül hagyva a hiányzó adatokat) 55,6% gimnáziumi, 21,4% reáliskolai, 13,6% kereskedelmi, 1,95% líceumi, 1,56% középiskolai tanulmányokat folytatott, azaz a középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya összesen 94,11%. Felsőfokú tanulmányokat akadémián 1,2%, ipartanodában 1,56%, hadapródiskolán 0,4% hallgató folytatott, azaz 3,15%. Alapfokú oktatási végzettséggel 0,79% (2 fő) rendelkezett, akik másodlagos felvétellel kerültek a tanfolyam hallgatói közé, tanulmányaikat azonban külön évfolyamon végezték.³¹ A hallgatók 1,95% (31 fő) nem jelölte meg iskolai végzettségét. A 31 hallgató közül 15 azonban feltüntette az érettségi intézményének települését, vármegyéjét, amiből óvatos következtetéseket vonhat le a kutató.³² A 31 hallgatónak azonban, mivel a felvételi követelmények megkövetelték, dokumentumokkal bizonyítania kellett iskolai végzettségét. Az a 15 hallgató, akinek szolgálati lapja visszakereshető, azaz biztosan alkalmazta valamelyik vasúttársaság, felvételükkor is igazolniuk kellett iskolai végzettségüket hiteles okmányokkal, hamis adatok megadása, tények elhallgatása esetén az alkal-

---

²⁸ Írásbeli és szóbeli vizsgarészből állt, melyet vizsgabizottság előtt kellett tenni. A vizsgabizottság tagjai voltak: az elnök a vezértitkárság főnöke (Igazgatóság egyik ügyosztálya. Lásd: *Szabolcsy Antal: A vasutak igazgatása és szolgálati szervezete. I. sorozat. 8. könyv. In. Közlekedési Szakkönyvtár. Bp., 1909. 75. p.)* vagy a titkárság főnöke, további két tagja a vezértitkárság alkalmazottja. A vizsga után szavazattöbbség döntött a vizsga eredményéről, melyet írásban közöltek. Ha sikertelen volt, egy évig nem lehet vizsgát tenni. – MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 09. 01. 228.

²⁹ MÁV Hivatalos Lapja. 1887. 07. 14. 181.

³⁰ *Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 1996.* – <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/09.htm#Heading7> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 29.)

³¹ Lásd: Melléklet 1. ábra.

³² Biztosabb információkat további iratanyagok bevonásával tudunk megállapítani. Segítséget nyújtanak a szolgálati táblázatok által tartalmazott adatok, azonban abban sem nevezik meg minden esetben precízen az adott iskolát, illetve nem is maradt fenn mindenkinek. A 31 tanuló közül 15-nek kutatható vissza szolgálati táblázata.

mazottat kárpótlás és további eljárás nélkül bocsátották el.³³ Szolgálati táblázatuk kitöltésekor csak olyan adatokat tüntethettek fel, melyeket okmányokkal tudtak bizonyítani.³⁴ A 31 hallgató közül 25 hallgató az 1887/1888. évi első évfolyamon folytatta tanulmányait, ezért valószínűbb, a pontatlan származási ívek vagy anyakönyvek kitöltése.

A hallgatók abszolút többsége (97,25%) megfelelt az iskolai végzettségre vonatkozó felvételi kritériumnak. A két hallgatóra, polgári iskolában tanultak, az egyikükre külön felvételi vizsga vonatkozott, még a másik hallgató valószínűleg hat polgárit végezhetett, mert külön felvételi vizsgára utaló megjegyzés nem található az anyakönyvben.

Az iskolák típusai, vallás és oktatás kapcsolata a tisztképző tanfolyam keretein belül

A vasúti alkalmazottak minősítése tárgyában több szabályrendeletet is kiadott a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium 1888 és 1895 között.³⁵ Ebben meghatározták azokat az intézményeket, melyeknek bizonyítványát elfogadta a vasúttársaság, azaz a gimnáziumi és a reáliskolai végzettségen kívül behatárolta a társaság azon intézmények képzését, melyeket elfogad a hallgatóktól, ezáltal a hallgató eleget tehetett az adott munkakörbe tartozó alkalmazás kritériumának. Az 1888. évi 4334. számú szabályrendelet 3. §-ában nevezik meg, a tiszt beosztásba kerülés feltételül szükséges iskolai végzettség konkrét intézményeit. Megkülönböztetik a mérnöki és műszaki végzettséget adó, illetve az egyéb más hivatalnoki feladatkörök betöltését biztosító intézményeket.³⁶

A gimnáziumi, illetve reáliskolai végzettségnél minden iskolát elfogadott,³⁷ azaz a hallgatók 77,34%-ra nem vonatkozott a szabályrendelet. Ezekkel egyen-

³³ Magyar Rendeleték Tára 1887. 6830. szám alatt kiadott szolgálati rendtartás a m. kir. államvasuti alkalmazottak számára. 356.p. — <http://www3.arcanum.hu/rendtar/a090217.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1887&pg=447&l=hun> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 30.)

³⁴ MÁV Hivatalos Lapja. 1889. 05. 27. 277.

³⁵ 1888 után 1890, 1892, 1893, 1894, 1895-ben született szabályrendelet, mely folyamatosan bővítette a vasúttársaság által elfogadott intézmények listáját. Magyarországi rendeletek tára 1888., 1892. 1893. 1894. 1895. évi kötete — <http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28vas%FAti%20alkalmazottak%20min%u0151s%EDt%E9se%29&s=SORT&m=19&a=rec> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 30.)

³⁶ Magyarországi Rendeleték Tára 1888. 108. — <http://www3.arcanum.hu/rendtar/a090217.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1888&pg=110&l=hun> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 30.)

³⁷ Az 1883. évi 30. törvénycikk 1. §-a szerint a két iskolatípus feladata az általános műveltség magasabb szintű oktatása, illetve a felsőfokú tanulmányokra történő előkészítés. — <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6108> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 30.)

értékű oktatási intézményeket nevez meg a szabályrendelet: meghatározza a kereskedelmi akadémiákat, amely alapján 20 főből 6-nak kereskedelmi akadémiai végzettsége nem volt a gimnáziummal, reáliskolával egyenértékű, ennek ellenére sikeresen elvégezte a tanfolyamot. A rendelet nem tartalmazta a líceumokkal, közéletanodákkal, középiskolákkal kapcsolatos elfogadást. Említi azonban a jogakadémiai, illetve műegyetemet végzetek előnyét, amely 2 jogakadémiát, 1 főtanodát végzett hallgatót érintett.³⁸ Az 1881. évi statisztikai adatokat vizsgálva a műveltségi fok megállapításánál csak a népesség írásra, olvasásra vonatkozó információit tartalmazza. Ami az 1881. évi adatokat vizsgálva a lakosság körében 46,02% az írni, olvasni tudás, az analfabetizmus aránya 45,47% volt.³⁹ A vallás és közoktatásügyi miniszternek azonban, szinte minden évben jelentést kellett tennie, amely szerint 1882 és 1884 között összesen 178 középiskola volt, amiből 145 gimnázium, 33 reáliskolát tartottak számon. Egy gimnáziumban átlagban 216 tanuló, még a reáliskolákban 176 fő volt az arány.⁴⁰ Mivel a hallgatók szórása az intézmények között jelentős, ezért csak az 5 vagy annál több tanulónak végzettséget adó iskolákat említenénk meg. A legtöbb hallgatót, összesen 9-et, a Szombathelyi Királyi Katolikus Főgimnázium adta, amit a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia 7 fővel, míg a Debreceni Kereskedelmi Akadémia 6 fővel követ. 5–5 hallgató végzett az V. Kerületi Királyi Katolikus Főgimnáziumban, Nagykanizsai Királyi Katolikus Főgimnáziumban, Késmárki Evangélikus Főgimnáziumban.⁴¹ A fentebbiekben felsorolt települések a vasút igazgatásán belül is fontos funkciót töltek be, üzletvezetőségi központok is voltak.⁴²

---

³⁸ Magyarországi Rendeleték Tára 1888. 109. – <http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28vas%FAti%20alkalmazottak%20min%u0151s%EDt%E9se%29&s=SORT&m=0&a=rec> (Utolsó letöltés: 2014. 05. 30.)

³⁹ Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei némely hasznos házi állapot kimutatásával együtt, I. kötet. Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal. Atheneum Társulat, Bp., 226–227. http://konyvtar.ksh.hu/neda/a111126.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KSH_Nepszamlalas_1881_01&pg=0&lang=hun#pg=259&zoom=f&l=s (Utolsó letöltés: 2014. 06. 02.)

⁴⁰ Kovács János: A vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentése a közoktatásnak 1882/3 – 1883/4 tanévben való állapotáról 44.p. In. Keresztény Magvető 20. évfolyam 1. füzet (1885. január–február) – http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/19663/KM_1885_01_037.pdf?sequence=1 (Utolsó letöltés: 2014. 06. 02.)

⁴¹ Lásd. Melléklet 2. ábra

⁴² A vidéki igazgatóságokat üzletvezetőségnek nevezték. A vasszekér diadala. Szerk.: Majdán János. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1987. 115-116.p. A hallgatók térbeli mobilitásának vizsgálata a kutatás további részét képezi, amely magában foglalja az iskola elhelyezkedésének, illetve a hallgató későbbi munkahely vizsgálatának összetettebb bemutatását is.

Az iskolatípus és a vallás összefüggéseit vizsgáljuk, akkor egyértelműen megállapíthatjuk a római katolikus felekezetű, gimnáziumban érettségizett hallgatóság abszolút többségét (57,1%) a római katolikus felekezethez tartozók között, összhallgatóságot vizsgálva megközelíti a 30%-ot. Azonban, ha a gimnáziumi végzettséggel rendelkező hallgatók számbéli arányához viszonyítjuk az iskolai végzettséget, megállapíthatjuk, az unitáriusok (100%), evangélikusok (81%), illetve a görögkeleti (80%) felekezethez tartozók között legmagasabb a gimnáziumban érettségizettek aránya.⁴³ Jóval alacsonyabb azonban a római katolikusok (57%), izraeliták és reformátusok (46–46%) körében, ami többek között azzal magyarázható, hogy közöttük nagyobb a szórás az iskolai végzettséget vizsgálva. A reáliskolai érettségivel rendelkezők aránya a legmagasabb az izraelitáknál (a felekezet számarányához viszonyítva) 31,5%, a római katolikusoknál 21%, a görög katolikusoknál 20%, a reformátusoknál 18%, még az evangélikusok körében 4,8%.⁴⁴

Ne feledkezzünk el azonban arról sem, a gimnázium⁴⁵ nyújtotta végzettség nem határolta be a felsőfokú tanulmányok végzésének a helyszínét, viszont a reáliskolai érettségi csak műegyetemeken, bányászati, erdészeti, gazdasági akadémiákon, illetve a tudományegyetemek matematikai és természettudományi karán számított preferált végzettségnek.⁴⁶ A kereskedelmi iskolai végzettség a reformátusok körében (28,6%) volt a legmagasabb. Hasonló tendenciával rendelkeznek a kereskedelmi végzettséggel bíró római katolikusok (12%), az izraeliták (11%), az

⁴³ Az országos átlaghoz viszonyítva a gimnáziumokban tanult hallgatók felekezeti összetételében alulreprezentált a római katolikus (kb. 10%-volt kevesebb), görög katolikus (féle). Az országos átlaggal megegyező az evangélikus, református, unitárius, izraelita felekezetű egykori gimnazista tanulók aránya, felülreprezentált felekezet a gimnáziumot végzettek között nem volt. – Magyar Statisztikai Évkönyv 1887. IX. kötet. 119. – <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1887/09htm/119.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

⁴⁴ A reáliskolát végzett hallgatóknál alulreprezentált az evangélikus (tizede az országos értéknek), unitárius (nem fordult elő a hallgatók között ebben a végzettségben) felekezethez tartozók aránya. Az országos átlaggal megegyező tendenciát mutat a római katolikusok aránya, még felülreprezentált a görög katolikusok, reformátusok (duplája az országosnak), az izraeliták pedig háromszorosan képviseltették magukat. – Magyar Statisztikai Évkönyv 1887. IX. kötet. 121. – <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1887/09htm/121.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

⁴⁵ Az 1883. évi középiskolai törvényt követően a gimnáziumi és a reáliskolai végzettség az úriemberiség kritériumává vált az egyéves önkéntes katonaság mellett. – Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és oktatáspolitikai koncepciók Magyarországon 1867–1944. 198. In: Iskola és társadalom. Szerk. Sasfi Csaba. Zalai Gyűjtemény 41. Zalaegerszeg. 1997.

⁴⁶ Pukánszky B. – Németh Gy.: Neveléstörténet. <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/09.htm#Heading7> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 02.)

evangélikusok (2,8%), illetve az egyéb vallásúak (50%). A felsoroltakon kívül más felekezetűeknél nem jellemző a kereskedelmi iskolai végzettség.⁴⁷ Egyéb középfokú képzettség a római katolikusoknál: a liceumi (1,4%), középiskolai (0,7%), az evangélikusoknál a liceumi végzettség (4,8%), izraelitáknál liceumi (1,75%), középiskolai (5,26%). Felsőfokú végzettséggel a legtöbben az izraeliták rendelkeztek, akik akadémiát, ezen belül is jogakadémiát végeztek, arányuk az izraeliták között 66,7%, míg a római katolikus között 33,3%.⁴⁸ Tanodában tanult a római katolikus hallgatók 1,49%-a, míg az izraelita hallgatók 33,3%-a. Hadapródi iskolát egy evangélikus hallgató végzett.

Polgári iskolai végzettséggel 2 hallgató rendelkezett, római katolikus felekezethez tartoztak.⁴⁹ Pozdech Gyula számára kötelező volt a felvételi vizsga letétele, a felvételi kritériumok teljesítése az 1887-es évfolyamra pályázás végett, azonban hallgatótársától nem követelték meg, ezért valószínűsíthetjük, rendelkezett a felvételi vizsga alóli mentességgel, mert ugyan polgári iskolai végzettsége volt, de legalább hat lehetett, így a mentesség rá is vonatkozott.⁵⁰ A vallás azonban nem befolyásolta, – a statisztikai számítások alapján – az iskola típusának megválasztását, meghatározó tényező a tanintézmény elhelyezkedése volt. A statisztikai számítások alapján, ennek mértéke jelentős kapcsolatot mutat, azaz befolyásolta az iskolaválasztást a tanintézmény elhelyezkedése.⁵¹ A hallgató születésének a helye

---

⁴⁷ A kereskedelmi iskolák felekezeti arányait vizsgálva jelentősen alulreprezentált a tanfolyamon az izraelita (kb. 4,5), evangélikusok (fele), unitáriusok, görög katolikusok (nem rendelkezett egy hallgató sem ilyen végzettséggel), még felülreprezentált a tanfolyamon a római katolikus (közel háromszorosa), református (húszszorosa) felekezet a hallgatók körében. – *Bódy Zsombor – Szabó Zoltán: A Budapesti Kereskedelmi Akadémia 1860 és 1906 között végzett hallgatóinak rekrutációja és mobilitása.* 329. In: *Iskola és társadalom.* Szerk.: Sasfi Csaba. Zalai Gyűjtemény 41. Zalaegerszeg. 1997.

⁴⁸ Az izraelitákon belül az arány 3,5%, még a római katolikusok között 0,75%. Az izraelita felekezet felülreprezentáltságának jelenségére az oktatásban már Karády Viktor is rámutatott. *Karády Viktor: Magyar kultúrfölény vagy iskolázási deficit? (Újabb adatok a honi középiskolások dualizmuskori nemzetiségi összetételéről 1882–1915).* In: *Korall* 2001. Tavasz–Nyár. 137.

⁴⁹ Lásd: Melléklet 3. ábra

⁵⁰ Gurgély Árpád szolgálati táblázata visszakereshető a MÁV Központi Irattár, BS 10.050 jelzetű dobozában. Az iratot tanulmányozva, iskolai végzettségként a felső polgári iskola feltüntetését olvashatjuk.

⁵¹ *Tóthné Parázsló Lenke: A kutatómódszertan matematikai alapjai.* Eszterházy Károly Főiskola. – http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_31_kutatasmodszertan_scorm_05/534_a_lineris_korrelcis_egyththat.html (Utolsó letöltés: 2014. 06. 03.)

szintén befolyásolta az intézmény kiválasztását, azonban a statisztika által erre vonatkozólag csak gyenge kapcsolatot lehet kimutatni.⁵²

A hallgató származása – a vasúti önrekrutáció jelensége a MÁV Tisztképző Tanfolyamán

A tisztképző tanfolyam anyakönyveiben, mint a fentebbiekben már láthattuk, fel volt tüntetve az apa/gyám foglalkozása. A különböző foglalkozástípusokat az 1900. évi népszámlálás csoportosítása alapján kategorizáltuk.⁵³

A népszámlálásokban 1930-ig nem kérdeztek rá az apa/gyám foglalkozására, azonban a származási íveken fel kellett jegyezni.⁵⁴ A hallgatók származásának vizsgálatakor a 292 főből 25 (8,6%) nem tüntette fel apjának vagy gyámjának foglalkozását, amely több okra vezethető vissza. Az egyik a hallgató szüleinek elhalálása (15 fő),⁵⁵ a másik az apa/gyám be van írva, azonban a foglalkozásra vonatkozó információk a származási íveken nem voltak feljegyezve (10 fő), vagy csak a munkavégzés helyszíne olvasható, de a foglalkozás nem.

A 292 fő közül, a legtöbb hallgató apja/gyámja a bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés ágazatban helyezkedett el 88 fővel, illetve a polgári és egyházi közszolgálat és ügynevezett szabadfoglalkozások kategóriába 82 főt lehetett besorolni, az 1900. évi népszámlálás által alkalmazott foglalkozáscsoportok kialakításának alapján. Az alábbi két kategória a két legösszetettebb foglalkozásszerkezettel rendelkezett, ezért is lehetnek megtévesztőek a magas számarányok. 15% (45 fő) a nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és

---

⁵² A születési hely, nyelvtudás, tanintézmény, annak elhelyezkedése közötti kapcsolat vizsgálata a kutatás külön részét képezi, melyet jelen tanulmányunkban nem kívánunk taglalni.

⁵³ Gyáni G. – Kövér Gy.: i. m. 82–84.p., illetve A Magyar Korona Országainak 1900. évi népszámlálása IV. A népesség foglalkozása részletesen. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1905. 2–16. – http://konyvtar.ksh.hu/neda/a111126.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KSH_Nepszamlalas_1900_04&pg=0&lang=hun#pg=9&zoom=f&l=s (Utolsó letöltés: 2014. 06. 03.)

⁵⁴ Gyáni G. – Kövér Gy.: i. m. 172.

⁵⁵ Közülük nyolcan magántanulói státuszban folytatták tanulmányaikat, már vasúti szolgálatban álltak, azaz jövedelemmel rendelkeztek.

magánzók⁵⁶ kategóriába lett besorolva, az apák/gyámok közül 8% az östermelés kategóriájába tartozott (földművesek, földészek⁵⁷ et cetera.). A hallgatók apjának/gyámjának foglalkozáskategória besorolása alapján 7% a polgári, egyházi közszolgálat és úgynevezett szabadfoglalkozások ágazataiban helyezkedett el (ezen belül: a törvényhozás, szobrász/író etc.), 2,1 % az egyéb foglalkozásúak aránya (amely kategórián belül: gondnok, karbantartó, bérlakos, gyümölcsmester, bérlő), 1–2 %-a az apáknak/gyámoknak a véderő, foglalkozás nélküli vagy ismeretlen foglalkozású kategóriájába tartozott.⁵⁸

Ha az apa/gyám foglalkozását vizsgáljuk, nem állapíthatunk meg abszolút többségű foglalkozástípust a tisztképző tanfolyamon részt vevő hallgatók között. A foglalkozástípusok eredményeit három csoportba sorolhatjuk: az 5% feletti foglalkozások, 1–5% közöttiek, illetve az 1% alattiak. A csoportosítás alapján az 5% feletti, azaz a legelterjedtebb foglalkozástípusoknak számítottak a tanfolyamon: a közigazgatásban dolgozók (jegyző, tanácsos, főellenőr, vámőr et cetera), 10,3%, a magánzók 7,9%, a kereskedők 7,2%, a tanügyben foglalkoztatottak (egyetemi tanár, főgimnáziumi tanár, tanító, kántortanító) 6,5%, a vautasok (mozdonyvezető, MÁV főellenőr, MÁV munkás, GYSEV éjjeli őr) és a tőkepénzesek (gyáros, földbirtokos) egyaránt 6,2%-os aránnyal rendelkeztek.

Az 1–5% közötti foglalkozástípusokba sorolhatóak voltak: a földművesként, földészként, földbérlőként feltüntetettek. 4,5% aránnyal rendelkeztek az egyhá-

---

⁵⁶ A magánzó fogalmának értelmezése ma sem egyértelmű, ezért a társadalomban történő elhelyezkedésük problémát okoz a történészek számára. Valószínűleg egy elég széles társadalmi csoportot magába foglaló réteg a kereskedőktől az özvegy nyugdíjasokig. A 19. században a foglalkozás nélkülieket jelölték meg ezzel a fogalomhasználattal, az 1900-as népszámlálásig nem tüntették fel külön kategóriaként a foglalkozásszerkezeti vizsgálatokban. – *Gyökös Eleonóra*: Foglalkozása: magánzó. Rendhagyó fogalomtörténet. 62–90. In: *Múltunk*. 2011/2. – <http://epa.oszk.hu/00900/00995/00026/pdf/gyokose11-2.pdf> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 04.) Az 1900-as népszámlálás a következőképp definiálja a magánzókat: „Volt iparosok és kereskedők, akik saját vagyonukból élnek, kereső foglalkozású, önálló egyének, kik ideiglenesen foglalkozás nélkül vannak és saját tőkéjükből élnek. – 1900. évi népszámlálás IV. 15. http://konyvtar.ksh.hu/neda/a111126.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KSH_Nepszamlalas_1900_04&pg=0&lang=-hun#pg=22&zoom=f&l=s (Utolsó letöltés: 2014. 06. 05.) Kövér György értelmezése alapján a magánzó középosztályi özvegy nőket jelölt. – *Gyáni G. – Kövér Gy.*: i.m. 177. A magánzó fogalom használata az iratanyagban özvegyekre (8 fő- 35%), illetve valószínűleg a saját tőkéjükből élőkre terjedt ki (15 fő – 65%), mivel a foglalkozás nélküliek kategóriája már külön volt meghatározva.

⁵⁷ Olyan személy, aki a földek tulajdonságának vizsgálatával, annak megművelhetőségét állapítja meg. – *Czuczor Gergely – Fogarasi János*: A magyar nyelv szótára. IV. kötet. Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál. Pest. 1862. 830.

⁵⁸ Lásd: Melléklet 4. ábra.

zi szolgálatban foglalkoztatottak (ezen belül: plébános, szentszéki ülnök, esperes, lelkész, lelkésző, előkönyörgő). 4,1% volt az igazságszolgáltatásban dolgozók aránya (főszolgabíróként, ügyvédként, ügyészként, vagy bíróként feltüntetve). 3,8% volt a szakmunkás, munkás, iparos (ágazat megnevezése nélkül) ágazatba soroltak aránya, még 2,7% a nyugdíjasoké, illetve egyéb foglalkozásúaké (ezen belül: gondnok, karbantartó, bérlakatos, gyümölcsmester, bérlő). 2,1%-a az apáknak/gyámoknak ügynökként és alkuszokként, postamesternőként, postavezetőként, illetve cipészekként voltak az anyakönyvekben feljegyezve. 1% vagy az alatti foglalkozáskategóriába sorolható az apák/gyámok 27,1%-a, a kategórián belül jelentős a szóródás, 32 foglalkozástípus között oszlanak szét az apák/gyámok foglalkozástípusai, melyek között az 1%-ot elérőek voltak az alábbi foglalkozások: mérnök/építész, író/szobrász, szülésznő/közorvos, molnár/gőzmalmi hivatalnok.

Az 1900. évi népszámlálás által alkalmazott kategóriarendszer alapján megállapíthatjuk, a meghatározott kategóriacsoportosítás, az 1% feletti csoportosítását vizsgálva, a polgári és egyházi közszolgálat és úgynevezett szabadfoglalkozások 24,7%-kal, illetve a bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés kategória, melyből a hallgatók közül 20% származott. Az arány azonban megfordult, az utóbbiban jelentős mértékű volt az 1% alattiak szórása.

A foglalkozáskategóriák és a leendő alkalmazottak iskolai végzettsége közötti kapcsolatot sem tudjuk a hallgatóság teljes körében vizsgálni, a hallgatók 19,9%-a nem tüntette fel vagy nem vonatkozott rá az iskolai végzettség megadása vagy az apa/gyám megnevezése, a fentebbiekben már említett okok miatt.

A különféle foglalkozási ágazatok/kategóriák vizsgálatakor megállapítható, a legtöbb hallgató származásától függetlenül, gimnáziumi végzettséggel rendelkezett. Az őstermelésben összesen 20 apa/gyám dolgozott (8,5%), közülük 11 (55%) gimnáziumi, 4 (20%) kereskedelmi, 2 (10%) fő reáliskolai, illetve tanodai, 1 fő (5%) pedig líceumi végzettséggel bírt. Az őstermelésben egyértelműen a középfokú végzettség dominanciája mutatkozik meg.⁵⁹

A bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés nagy csoportjából származott a legtöbb hallgató, akinek apját/gyámját, illetve iskolai végzettségét is lehetett vizsgálni. A kategórián belül minden képzettségi szint kimutatható, a gimnáziumi végzettség dominanciája itt is megmutatkozik, hiszen a 81 hallgatóból (34,61%) 41 fő (50,6%) származott a kategória valamely ágazatából, így arányaiban alacsonyabb, mint az őstermelésben foglalkoztatottak aránya. A középfokú végzettségűek a kategóriában: reáliskolai 19 fő (23,5%), kereskedelmi 12 fő (14,8%), 2 fő középiskolai (2,5%), 1 líceumi (1,24%) típusok között oszlott

⁵⁹ Az őstermelésből származó gimnáziumot végzett hallgatók aránya, az országos átlaghoz (19,93%) képest felülreprezentált volt, az 55%-kal. A reáliskolát végzett hallgatók aránya azonban alulreprezentált volt 5%, az országos arány azonban 9,3% volt. Magyar Statisztikai Évkönyv 1900. (Új évfolyam VIII.) 356. – <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1900/htm/356.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

meg, azaz a hallgatók 92,6%-a rendelkezett középiskolai végzettséggel.⁶⁰ Alapfokú iskolai végzettséggel, polgárral 2 fő rendelkezett (2,47%), Pozdech Gyula édesapja bognár, még Gurgély Árpádénak vasutas volt. Felsőfokú, akadémiai végzettséggel 2 hallgató rendelkezett (2,47%), mind a két hallgató jogakadémiát végzett. Fehér Vilmos a Kecskeméti Református Jogakadémiát végezte el, édesapja vasutas volt, hasonlóan Frank Ignáchoz, aki a Nagyváradai Jogakadémiát végezte el, édesapja szintén vasutas. Felsőfokú, tanodai végzettséggel egy hallgató rendelkezett, akinek ugyan édesanyja van feltüntetve gyámnak, de valószínű az apja egykori foglalkozását tüntette fel, mivel az mézszáros volt.⁶¹ Burger Lipótra nem vonatkozott az iskolai végzettség, mivel miniszteri külön engedéllyel került a hallgatók soraiba.

A polgári és egyházi közszolgálat és az úgynevezett szabadfoglalkozások kategóriájában is a gimnázium dominanciája mutatkozik meg, a 68 főből (29,06%) 44 hallgató rendelkezett ezzel az érettségi típussal (64,71%). A kategóriában csak középfokú végzettségűek találhatók meg, a gimnáziumon kívül reáliskolában tanult 13 fő (19,12%), kereskedelmiben 7 fő (10,29%), líceumban 2 fő (2,94%).⁶² 2 fő (2,94%) nem jelölte meg az iskolai végzettségét, mivel az egyiküknek felvételi vizsga kötelezettsége volt, a másik jogbizonyítvánnyal rendelkezett.

A nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók kategóriájában is a gimnáziumi végzettség dominált, a kategóriába sorolható 39 főből (16,6%) 24 rendelkezett (61,5%) rendelkezett ilyen típusú bizonyítvánnyal. Ebben a kategóriában is a középfokú iskolai végzettség dominált, melyből 28,2% reáliskolai, 10,3% kereskedelmi. Más iskolatípust nem tüntettek fel ebben a kate-

---

⁶⁰ Az országos átlaghoz képest felülreprezentált a gimnáziumot végzettek aránya (50,6%) az országos átlaghoz képest (29,21%), a reáliskoláé azonban a tanfolyamon alulreprezentált (23,5%) a 48,97%-hoz képest. Magyar Statisztikai Évkönyv 1900. (Új évfolyam VIII.) 356.p. – <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1900/htm/356.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

⁶¹ Réhling Ferenc magántanulóként volt beírva az anyakönyvben, beosztása azonban nincs feltüntetve, csak a lakhelye, amely Üszög állomás volt.

⁶² Az országos átlaghoz (49,8%) képest ebben a kategóriában is felülreprezentált volt a gimnáziumi végzettség (64,71%), a reáliskolai (19,12%) szintén alulreprezentált az országos átlaghoz (38,06%) képest. Magyar Statisztikai Évkönyv 1900. (Új évfolyam VIII.) 356. – <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1900/htm/356.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

góriában.⁶³ Az egyéb kategóriába soroltak közül összesen 6 fő végzettségét írták az anyakönyvbe, szintén a középfokú végzettség volt csak megjelölve, azonban a fentebbi kategóriákhoz képest a hallgatók szóródása nagyobb mértékű. Gimnáziumban 2 fő tanult (33,3%), míg 1–1 fő (16,7%) reáliskolában, kereskedelmiben, középiskolában folytatta tanulmányait. 1 főre nem vonatkozott az alábbi csoportosítási rendszer, mivel Szabó János képzettségének a Vasúti Tisztképző Tanfolyamot jelölte meg.⁶⁴

A véderőt szolgáló apa vagy gyám (2 fő, 0,8%) gyermekét reáliskolában vagy hadapródiskolában taníttatta,⁶⁵ mind a ketten magántanulói státuszban voltak feljegyezve, de alkalmazási helyüket azonban nem jegyezték fel. Marovich Elek édesapja honvéd alezredes volt, fiát a pancsovai Állami Főreáliskolában taníttatta. Újhegyi Béla édesapja csendőrőrnagy volt, fia a budapesti hadapródiskolát végezte el, azaz katonai végzettséggel is rendelkezett.

A foglalkozás nélküli, vagy ismeretlen foglalkozásúak gyermekei, gyámoltjai közül 2 fő (0,8%) vizsgálható meg, akik közül az egyik gimnáziumi, míg a másik reáliskolai végzettséggel rendelkezett. 2 főnél olvashatatlan volt az anyakönyv minősége miatt az információ, 14 főre (5,98%) pedig nem vonatkozott az apa/gyám iskolai végzettség szerinti vizsgálata a fentebbiekben említett okok miatt.⁶⁶

A foglalkozások és az iskolatípusok vizsgálatakor csoportosítjuk a foglalkozástípusokat, vizsgálva a 10 fő feletti hallgatót kibocsátó foglalkozástípusok iskolai végzettségének kapcsolatát, illetve az 5 fő alattit.

Amint láthattuk, a polgári, egyházi és az ügynevezett szabad foglalkozásúak kategóriájában a tanügyhöz kapcsolódó foglalkozásokban alkalmazták a legtöbb apát/gyámot, akik gyermekeiknek a gimnázium által próbálták biztosítani az individualizáció lehetőségét, hasonlóan a magánzókhoz, akik a nyugdíjasok, tőke-

---

⁶³ Ebben a kategóriában is felülreprezentált az egykor gimnáziumban tanulók aránya (61,5 %), azaz tízszerese az országosnak, de hasonlóan felülreprezentált a reáliskola is, amely négyszerese (28,22%) az országos aránynak (7,81%). Magyar Statisztikai Évkönyv 1900. (Új évfolyam VIII.) 356. — <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1900/htm/356.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

⁶⁴ Szabó János szintén magántanulóként volt feltüntetve az anyakönyvekben, azaz vasúti beosztásban dolgozott már, mikor a tanfolyamot végezte. A díjnok, szolgálati helye a Győri Fűtőház volt, amely szolgálati beosztásnak minősült a MÁV ranglétráján. Pontos iskolai végzettségét azonban, csak a szolgálati lap visszakeresésével lehet majd valószínűleg megállapítani, ami szintén a MÁV Központi Irattárában található meg.

⁶⁵ A reáliskolát végzett hallgatók országos megoszlása 1,44 % volt, amely alulreprezentált volt a 0,8%-os tanfolyami arányhoz képest. Magyar Statisztikai Évkönyv 1900. (Új évfolyam VIII.) 356. — <http://digitalia.lib.pte.hu/books/magyar-statisztikai-evkonyv/htm/1900/htm/356.htm> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 19.)

⁶⁶ Lásd: Melléklet 5. ábra

pénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók kategóriájába tartoztak, vagy a közigazgatásban dolgozókhöz. Azaz a magánzók, a tanügyben, illetve a közigazgatásban alkalmazottak gyermekei közül – a többi foglalkozás arányaival összevetve – a legtöbb tanuló került a gimnázium soraiba, megelőzve a bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés foglalkozástípusait.

A tőkepénzes, vasutas, illetve kereskedő édesapával vagy gyámmal rendelkező hallgatók aránya azonban alacsonyabb a fentebbiekben említettekénél. A vasutasok gyermekei között megjelenik az önrekrutáció, illetve a társadalmi mobilitás⁶⁷ jelensége is. Összesen 18 hallgató (6,16%) választotta hivatásául ugyanazt a foglalkozást, melyet édesapja, gyámja választott, közülük 16 feltüntette az iskolai végzettségét is. 9-en gimnáziumi végzettséggel rendelkeztek, azonban nincsen kiemelkedő intézmény, amelyet megemlíthetnénk, mint a tisztképző tanfolyam utánpótlását biztosító iskolát. Közülük 5 a hivatalnokok csoportjába (felügyelő, fűtőházfőnök, irodatiszt, ellenőr, MÁV igazgató) volt sorolható, az 1872. évi személyi illetmény kimutatása alapján, 4-en pedig szolgai beosztásban voltak alkalmazva (éjjeli őr, felvigyázó, vasúti őr, pályaőr).⁶⁸ A gimnáziumot végzett 4 hallgatóról biztosan megállapíthatjuk, az önrekrutáció mellett a társadalmi mobilitás jelenségét is, hiszen akik a tanfolyamot befejezték már tiszti beosztásban alkalmazták. A hivatalnoki beosztásokban alkalmazott apák, gyámok, illetve gyermekeik, gyámoltjaik közötti mobilitási jelenséget azonban, csak a szolgálati táblázatok visszakeresésével lehet megállapítani. Reáliskolai végzettséggel 5 hallgató rendelkezett, közülük 3-nak tiszti (hivatalnok, ellenőr, pályafenntartási főnök helyettes), kettőnek szolgai (állomás-előjáró, ellenőr) beosztásban volt alkalmazva az apja/gyámja.

8 hallgató szülője, gyámja az igazságszolgáltatásban volt alkalmazva, gyermekeiknek mindannyiuk biztosítani tudta a gimnáziumi oktatást. Ugyanebbe a foglalkozáskategóriába, azaz polgári, egyházi közszolgálat és az úgynevezett szabadfoglalkozásokba tartozik az egyházi szolgálat is, ahol a római-, görög katolikus, illetve református felekezethez tartoztak a hallgatók. Az östermelésben alkalmazott földműves, földész apák, gyámok közül is 7 hallgató tanulhatott a

---

⁶⁷ Szociológiai értelemben, az a jelenség, ahol két makroszerkezeti (idő)pont között az egyének vagy csoportok elmozdulása a vizsgálat tárgya. Ha az egyén mozog, egyéni mobilitás. Két generáció viszonylatában intergenerációs mobilitás jelensége jelenik meg. *Gyáni G. – Kövér Gy.* i. m. 170. Andorka Rudolf értelmezése szerint: Társadalmi mobilitásnak nevezzük az egyén, illetve a család társadalmi helyzetének megváltozását. – *Róbert Péter:* Társadalmi mobilitás 3. – <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a949.pdf> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 17.)

⁶⁸ *Miklós Imre:* A magyar vasutasság oknyomozó történelme. Kapisztrán Nyomda, Vác. 1938. 224–225.

12-ből gimnáziumban.⁶⁹ Az egyéb ipari végzettséggel rendelkező apák, gyámok leszármazottai közül 7 érettségizett gimnáziumban, megteremtve az individualizáció és a társadalmi mobilitás lehetőségét. A cipész és csizmadia származással bíró hallgatók közül 4 fő rendelkezett gimnáziumi végzettséggel.

A gimnáziumot végzett hallgatók származását vizsgálva a többi foglalkozástípus már csak 1–2 tanulónak tudta biztosítani a gimnáziumi oktatást. Ide sorolható: kovács, lakatos, szabó, egyéb foglalkozásúak, sapkás, kulcsárnó, fakereskedő, erdőbecslő, szatócs, könyvkereskedő, nyomdász, ügynökök, alkuszok, postamester-nő, közorvos, könyvíró, mérnök, építész, egyéb nyugdíjasok, gondnok.

A reáliskolát végzett hallgatók száma jóval alacsonyabb volt a gimnáziumi érettségivel rendelkezőkénél, a fentebbiekben már említett okok miatt, a kérdés, hogy milyen viszonyban állt ez a származással? A gimnáziumokkal ellentétben a reáliskolát végzettek száma, a foglalkozástípusok között nem haladta meg a 10 fő feletti létszámot, amely a gimnáziumnál több esetben is megfigyelhető. A legtöbb tanuló a közigazgatásban dolgozó családjából származott 8 fő, 6 a tőkepenészek közül, ahol szintén magas volt a gimnáziumot végzettek aránya is. Az önrekrutáció szempontjából is fontos iskoláztatás, a reáliskolák érettségijével 5 vasutas gyermek, gyámolt rendelkezett (közel a fele a gimnáziumi érettségivel rendelkezőknek). Közülük 3-nak tiszti (hivatalnok, ellenőr, pályafenntartási főnök helyettes), 2-nek szolgálai (állomás-elöljáró, ellenőr) beosztásban volt alkalmazva az apa/gyám. 4 hallgató magánzó háttérrel rendelkezett, amely a magánzói rétegből kikerültek ötödének számított, 3 pedig kereskedő családból, ami harmada a gimnáziumban tanultakhoz képest. 1–2 fő a reáliskolai végzettségűek közül földműves, földész, szabó, nyugdíjbiztosító, pék, cserepező és palafedő, egyéb ipari foglalkozásúak, cipész, ügynökök és alkuszok, postamester-nő, postavezető, közegészségügyi, szobrász, építész, alezredes, egyéb nyugdíjas, házbirtokos, egyéb mesterségűek közül került ki.

Az alábbi két iskolai típusban végzett hallgatók származási összetételének vizsgálatát fontosnak tartottuk, mivel a gimnáziumot és a reáliskolát tartották a továbbtanulás és az individualizáció lehetőségének. A reáliskola és a gimnázium képzési színvonalát, elismerését bizonyítja, hogy a vasúttársaság nem határozta meg a két iskolatípus külön intézményeit a századfordulóig.

Középfokú iskolai végzettségnek bizonyult még a kereskedelmi, középiskola, illetve a líceum is. A tanulók közül 39 rendelkezett összesen a 235 főből (16,6%) az alábbi végzettséggel. A kereskedelmi iskolát végzettek között kiemelkednek a kereskedő foglalkozású apák, gyámok 5 fő (15,6%), közülük 2-en a Kolozsvári, 1–1 pedig a Budapesti, a Rőser, illetve a Pécsi Kereskedelmi Akadémián végeztek. 4 főre (12,5%) nem vonatkozott, mivel az apa foglalkozása nem volt feltüntetve. 3–

---

⁶⁹ A földbirtokkal nem rendelkezők gyermekei funkcióváltásra kényszerültek. – *Gyáni G. – Kövér Gy.*: i. m. 180. Ennek egyik lehetősége számukra a tisztképző tanfolyam elvégzése volt.

fő (9,4%) földműves, földész, illetve közigazgatásban alkalmazott családból származtak. 2–2 fővel (5,88%) a malomiparban dolgozók, vasutasok (felügyelő gyám, illetve mozdonyvezető apa), tanügyben dolgozók, magánzók. 1–1 fővel (3,12%) kőműves pallér, vendéglős, ügynökök és alkuszok, egyéb nyugdíjas, tőkepenzes, egyéb foglalkozásúak. Líceumban összesen 4 hallgató tanult, földműves-földész, szabó, közigazgatásban alkalmazott családból származott, egyházi közszolgálatú gyám (szentszéki ülnök, plébános) volt. Középiskolában 3 hallgató tanult, fürdő, bérlő, illetve vendéglős foglalkozással rendelkezett. Mindegyik hallgató a kassai Állami Gépészeti Középiskolában tanult.⁷⁰

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 1,49%. Ezen belül: akadémiát végzett 3 apa vagy gyám: 2 fő kereskedő (Kecskeméti Református, illetve Nagyváradi Jogakadémia), 1 főre nem vonatkozott, mert az édesapja meghalt, de a Ludovika Akadémiát végezte el, illetve a Műegyetemet is. Tanodában 3 hallgató tanult, mészáros, gazdatiszt, nyomdász apától származva. Hadapródi iskolát 1 hallgató végzett, csendőrőrnagy gyermekeként. A polgári végzettségűek bognár, illetve kereskedő családból származtak.

Az iskola a társadalmi mobilizáció egyik fontos kellékévé kezdett válni.⁷¹ A reprodukció fontos intézménye volt a középiskola is, ahol a kiegyezést követően, a 10–18 év közötti ifjak közül minden huszadik tanult, kevesebb azonban az érettségizettek aránya. Azaz az iskolacentrikusság kialakulása, az ott megteremtődött kapcsolati tőke révén, egyre jobban csökkent a család szerepe,⁷² a mobilitás egyre nyitottabbá vált.⁷³

A tanfolyam elvégzése azonban anyagi vonzatot követelt a hallgatótól, szülőtől, gyámtól. A Vasúti Tisztképző Tanfolyam szabályzatának 12. §-a a nyilvános, rendszer és a rendkívüli hallgatók számára is 70 forint évi beiratkozási és tandíjat írt

---

⁷⁰ Az 1888. évi 4334. számú rendelet 4. §-a alapján: a kassai Állami Gépészeti Középiskolában végzett diákoknak nem volt szükséges minisztériumi különengedélyre a felvételi vizsga letételéhez. – Magyarországi Rendeletek Tára 1888. 107–111. – <http://www3.arcanum.hu/rendtar/a090217.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1888&pg=110&l=hun> (Utolsó letöltés: 2014. 06. 12.)

⁷¹ *Kelemen Elemér*: Az iskola a magyar társadalom történetében. 14. In: Iskola és társadalom. Szerk. Sasfi Csaba. Zalai Gyűjtemény 41. Zalaegerszeg. 1997.

⁷² Példaként említeném a család anyagi helyzetét, a szegényebb tanulók számára 1200 forint alaptőkével rendelkező segédegyletet állítottak fel, amely lehetőséget teremtett a tandíjmentességre, tankönyvtámogatásra a rászoruló hallgatóknak. A vasúti tisztképzés i. m. 90.

⁷³ *Karády Viktor*: A középiskolai piac társadalomtörténeti problémái Magyarországon 19–22. In: Iskola és társadalom. Szerk. Sasfi Csaba. Zalai Gyűjtemény 41. Zalaegerszeg. 1997.

elő.⁷⁴ A magántanulók számára csak a 10 forint beiktatási díj fizetése volt kötelező. Tandíjmentességet szegénység révén igényelhettek az arra rászorultak, azonban a szegénységi bizonyítvány bemutatása mellett indokolniuk kellett vagyontalanságuk okát. Ennek köszönhetően vagy félig, vagy teljesen elengedték a tandíjat. Teljesen elengedték, ha jó, illetve jeles érettségivel rendelkezett a hallgató. A 17. § alapján, ösztön- és segéddíjakat az igazgató állapíthatott meg.⁷⁵

Az 1887–1888-as évfolyamon nincs tandíjelengedés a rendes és rendkívüli tanulók között, csak ezt követően. A teljes tandíj elengedése sem volt jellemző, a kedvezményes tandíj fizetése azonban már 33 főt érintett. A tandíj elengedésének összege 10 és 40 forint között oszlott meg. A 33 hallgatónál abszolút többséget egyik foglalkozás sem alkotott.

Összegzés

A Vasúti Tisztképző Tanfolyam megszervezése eleget tett a felmerülő igények kielégítésének, miszerint a végrehajtó szolgálatot teljesítő alkalmazottak szakképzettsége biztosítva legyen a vasúttársaság keretein belül. A tanfolyamon való részvételnek felvételi követelményei voltak, melyeknek egyike a megfelelő iskolai végzettség volt. Szigeti János munkája alapján a középiskolai végzettség volt a legmegfelelőbb a vasútnál való alkalmazáshoz, az érettségi után számukra is továbbtanulási lehetőséget nyújtott a tanfolyam, melyet az anyakönyvekből származó információk is alátámasztottak. (A hallgatók 94,11%-a rendelkezett a végzettséggel.) Azonban 1889 után, a kinevezéshez a tanfolyam teljesítése még a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számára is nélkülözhetetlen volt. A felsőfokú végzettség azonban nem volt magas arányú a hallgatók között (3,15%). Alapfokú iskolai végzettséggel a hallgatók elenyésző része rendelkezett (0,79%). Számukra a felvételi kritérium teljesítésének sikertelensége miatt külön miniszteri engedéllyel tett felvételi vizsga volt kötelező.

A származási íveken az apa, illetve gyám foglalkozását is feltüntették, amelyből vizsgálunk lehetett a leendő alkalmazott származását, a vasutasok esetében az önrekrutáció jelenségét is. Az 1900. évi népszámlálás foglalkozáscsoportosítását alkalmazva az egyik legösszetettebb foglalkozáskategóriáknak a bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés, illetve a polgári és egyházi közszolgálat és úgynevezett szabadfoglalkozások bizonyultak, amelybe a hallgatók többségének gyámja, édesapja sorolható. Az előbb említett kategóriába tartoztak a vasutasok is (6,16%), kiknek édesapja, gyámja nem alkotott homogén társadalmat a vasutakon belül, hiszen az éjjeli őrtől (szolgai beosztás) a MÁV-igazgatóig (hivatalnoki beosztás) helyezkedtek el a vasúti ranglétrán.

---

⁷⁴ Vasúti és Közlekedési Közlöny. 1887. évfolyam. 133.

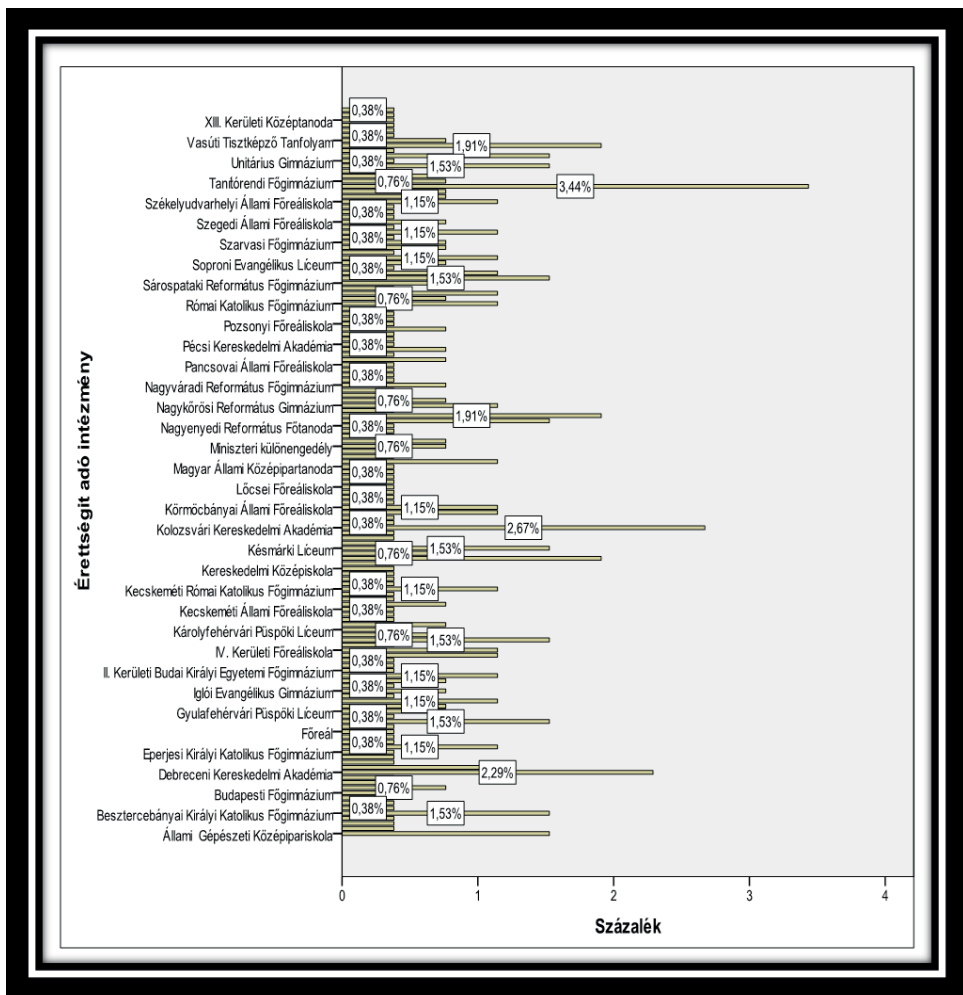
⁷⁵ Magyarországi rendeletek tára. 1887. 2116–2118, illetve 2222.

A legtöbb hallgató gimnáziumi érettségivel rendelkezett, amely felülreprezentált volt a tanfolyamon minden foglalkozáskategóriából származottnál az országos átlaghoz képest, többségük a római katolikus felekezethez tartozott. Ellentétben a reáliskolai végzettséggel, amely a kategóriák vizsgálatánál alulreprezentáltságot mutatott. A két középfokú iskolai végzettséggel rendelkező hallgatók, a tisztizságt tett hallgatók mellett, felmentést kaptak a felvételi vizsga letétele alól. Az oktatás ugyan nem volt ingyenes, de próbálták a szegényebb hallgatók számára is lehetővé tenni a tanfolyam elvégzését, például a segédegylet létrejöttével.

Mellékletek

Iskolai végzettség	Százalékos arány (%)	Hallgatók száma (fő)
Gimnáziumi	56	141
Reáliskolai	21	53
Kereskedelmi	13,9	35
Akadémiai	1,2	3
Tanodai	1,2	3
Polgári	0,8	2
Líceumi	2	5
Középiskolai	1,6	4
Hadapródi	0,4	1
Nem vonatkozik az adott személyre	2	5
Összesen	100	252

1. ábra A hallgatók iskolai végzettségének megoszlása

2. ábra A hallgatók megoszlása érettségisít adó intézmények között

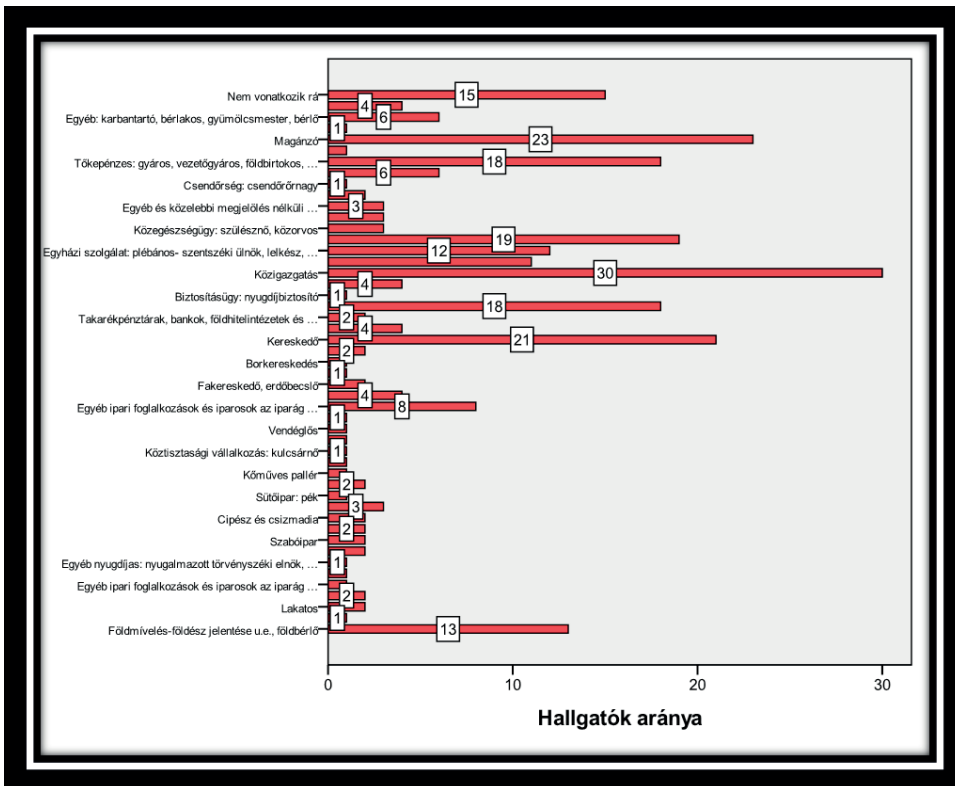
	Római katolikus	Görög katolikus	Evangélikus	Református	Unitárius	Izraelita	Egyéb	Be nem sorolható, nincs feltüntetve	Összesen
Gimnázium	72	4	17	16	2	26	1	3	141
Reáliskola	28	1	1	6	0	16	0	1	53
Kereskedelmi	17	0	1	10	0	6	1	0	35
Akadémia	1	0	0	0	0	2	0	0	3
Tanoda	2	0	0	1	0	0	0	0	3
Polgári	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Líceum	2	0	2	0	0	1	0	0	5
Középiskola	1	0	0	0	0	3	0	0	4
Hadapród	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Nem vonatkozik rá	4	0	0	0	0	1	0	0	5
Összesen	129	5	21	34	2	55	2	4	252

3. ábra Az iskolai végzettség szerinti felekezeti megoszlás

	Százalékos arány (%)	Apa/ gyám (fő)
Östermelés	7,9	23
Bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés	30,1	88
Polgári és egyházi közszolgálat és ügynevezett szabadfoglalkozások	27,7	81
Véderő	0,7	2
Nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók	15,4	45
Foglalkozásnélküliek és ismeretlen foglalkozásúak	2,8	8
Nincs feltüntetve	8,9	26
Olvashatatlan	1,4	4
Nem vonatkozik rá	5,1	15
Összesen:	100	292

4. ábra Apa/gyám foglalkozáskategóriák százalékos megoszlása

5. ábra Apa/gyám foglalkozásának megoszlása